

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ

VI Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 19–20 травня 2022 року)

Суми
Сумський державний університет
2022

2. Невгад В. Робота слідчого в умовах сьогодення. URL: <https://lexinform.com.ua/v-ukraini/roboata-slidchogo-v-umovah-sogodennya/>.
3. Бугайчук К. Л. Інститут приватних детективів за кордоном: порівняльно-правовий аналіз. URL: <https://bit.ly/3wGOIr2>.
4. Верховна Рада України Комітет з питань правоохоронної діяльності. URL: https://komzakonpr.rada.gov.ua/news/Pro_komitet/72591.html?search.
5. Проект Закону про приватну детективну діяльність № 3010 від 04.02.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68051.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДКРИТТЯ СПАДЩИНИ ТА ОБОВ'ЯЗОК НОТАРІУСА СПОВІСТИТИ СПАДКОЄМЦІВ

Ковтун А. О.

*студентка II курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Гончарова А. В.
к.ю.н., доцент, доцент кафедри КПДС ННІ права
Сумського державного університету*

Важливою обставиною для забезпечення спадкоємцями своїх прав є відкриття спадщини, яке передбачає наявність певних юридичних фактів, з якими законодавець пов'язує виникнення права спадкування. Спадкові правовідносини виникають зі смертю громадянина або з оголошенням його у встановленому порядку померлим [1, с.34].

У статті 63 Закону України "Про нотаріат" йдеться про обов'язок нотаріуса щодо повідомлення спадкоємців про відкриття спадщини. Нотаріус або в сільських населених пунктах - посадова особа органу місцевого самоврядування, уповноважена на вчинення нотаріальних дій, отримавши від спадкоємців повідомлення про відкриття спадщини, зобов'язана повідомити про це тих спадкоємців, місце проживання або роботи яких відоме. Нотаріус або посадова особа органу місцевого самоврядування, уповноважена на вчинення нотаріальних дій, також може зробити виклик спадкоємців шляхом публічного оголошення або повідомлення у пресі [2].

Відкриття спадщини має велике значення для подальшої реалізації спадкоємцями своїх прав. При відкритті спадщини чітко відомо, які суб'єкти одержують право на спадкування після смерті спадкодавця, а які ні, тобто усуваються зі складу відносин по спадкуванню. На час відкриття спадщини визначається і об'єктний склад спадкових відносин – дається відповідь на питання, яке саме майно (права та обов'язки спадкодавця) входить до складу спадщини. З відкриттям спадщини фактично виникає відношення по

спадкуванню. До моменту відкриття спадщини ми можемо констатувати тільки можливість, що у певної особи з'явиться право стати спадкоємцем. Інститут відкриття спадщини у спадковому праві характеризується двома основними ознаками: час відкриття спадщини та місце відкриття спадщини [3, с. 44].

Передусім необхідно зазначити, що час відкриття спадщини визначається частиною 2 статті 1220 ЦК України, як день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою. У разі оголошення особи померлою час відкриття спадщини визначається з урахуванням приписів ч. 3 ст. 46 ЦК України, тобто фізична особа оголошується померлою від дня набрання законної сили рішенням суду про це. У випадку, коли особа пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави припустити її загибель від певного нещасного випадку або у зв'язку з воєнними діями, вона може бути оголошена померлою від дня її вірогідної смерті. Зазначена обставина повинна бути відображена у рішенні суду [4].

Час відкриття спадщини має прикладне значення, оскільки саме на час її відкриття визначаються склад спадщини (ст.1218 ЦК України), коло спадкоємців (ч. 1 ст. 1222 ЦК України), норма матеріального права, яка буде застосовуватись до спадкових відносин. Також на час відкриття спадщини установлюється чинність заповіту щодо осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині (ч. 3 ст. 1235 ЦК України), існування умови, визначеної в заповіті (ч.1ст.1242ЦКУкраїни), умови закликання до спадкування за правом представлення (ч. ч.1–4 ст. 1266 ЦК України), постійне проживання спадкоємця разом зі спадкодавцем (ч. 3 ст.1268 ЦК України), необхідність заяви про прийняття спадщини (ч. 1 ст. 1269 ЦК України). Крім того, з часу відкриття спадщини починається перебіг строків для прийняття спадщини або відмови від її прийняття (ст. 1270, ст. 1273, ст. 1274 ЦК України), прийняття заповідального відказу (ст.1271 ЦК України), визнання спадщини відумерлою (ст. 1277 ЦК України), видачі свідоцтва про право на спадщину (ч. 1 ст. 1298 ЦК України). Цивільне законодавство також пов'язує з цією обставиною обчислення деяких інших строків: строку проживання спадкоємця зі спадкодавцем однією сім'єю (ст. 1264, ч.1 ст. 1279 ЦК України), строку перебування на утриманні (ч. 2 ст. 1265 ЦК України) [5, с.259].

У разі, коли спадщина відкривається внаслідок оголошення фізичної особи померлою в судовому порядку, часом відкриття спадщини, за загальним правилом, буде день вступу в законну силу судового рішення про оголошення особи померлою. Проте за судом закріплене право, крім прийняття рішення про оголошення особи померлою, ще й зазначити у рішенні припущену дату смерті такої особи, якщо у суду є підстави припускати її загибель від конкретного нещасного випадку, стихії, аварії, воєнних дій

тощо [3, с.46]. ЦК України у статті 1220 присвяченій регламентації часу відкриття спадщини, регулює ще одне надто важливе питання – спадкування осіб, які могли б спадкувати одна після одної, але померли протягом однієї доби. Якщо кілька осіб, які могли б спадкувати одна після одної, померли під час спільної для них небезпеки (стихійного лиха, аварії, катастрофи тощо), припускається, що вони померли одночасно. У цьому випадку спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з цих осіб. Частина 3 статті 1220 ЦК України регламентує, якщо протягом однієї доби померли особи, які могли б спадкувати одна після одної, спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з них.

Поряд з часом місце відкриття спадщини має істотне значення для практичного застосування норм спадкового права. Визначення місця відкриття спадщини тягне за собою цілу низку певних правових наслідків. Зокрема, за місцем відкриття спадщини подаються заяви про прийняття спадщини та про відмову від прийняття спадщини; нотаріусом заводиться спадкова справа; за місцем відкриття спадщини суд визнає спадщину від умерлою, вживаються заходи щодо охорони спадкового майна.

Відповідно до статті 1221 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) місцем відкриття спадщини є останнє місце проживання спадкодавця. Якщо місце проживання спадкодавця невідоме, місцем відкриття спадщини є місцезнаходження нерухомого майна або основної його частини, а за відсутності нерухомого майна – місцезнаходження основної частини рухомого майна. Місце відкриття спадщини може не залежити від місця смерті спадкодавця, якщо смерть настала під час його тимчасового від'їзду з місця постійного проживання. ЦК України, зокрема стаття 29, визначає термін «місце проживання» так – це житловий будинок, квартира, інше приміщення, придатне для проживання в ньому (гуртожиток, готель тощо), у відповідному населеному пункті, в якому фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово [4].

У літературі висвітлюються проблемні аспекти щодо визначення місця відкриття спадщини. Наприклад, Фурса С. Я. вважає, що при існуванні у спадкодавця прав власності на декілька квартир, у яких він по черзі перебував, ч. 2 ст. 1221 ЦКУ застосовуватися не може. У даному випадку можна її застосувати лише за аналогією, тобто відкривати спадщину доцільно за місцем розташування квартири більшої вартості. Треба враховувати також, що дачні будинки при наявності у спадкодавця квартири не можуть вважатися постійним місцем проживання, оскільки основне їх призначення – відпочинок. Звідси Фурса С.Я. робить висновок, що в основі визначення місця відкриття спадщини лежить поняття „місце проживання спадкодавця”, а тому навіть в разі належності спадкодавцю

підприємства значно більшої вартості ніж житло, спадщина має відкриватися саме за критерієм проживання спадкодавця [6].

Положеннями Закону також встановлено конкретні випадки, коли місцем відкриття спадщини, та, відповідно, місцем заведення спадкової справи має бути визнано «місце подання першої заяви, що свідчить про волевиявлення щодо спадкового майна, спадкоємців, виконавців заповіту, осіб, заінтересованих в охороні цього майна, або вимоги кредиторів», а саме:

- якщо останнім місцем проживання спадкодавця є тимчасово окупована територія;

- якщо останнім місцем проживання спадкодавця є населений пункт, на території якого органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження;

- якщо місце проживання спадкодавця невідоме, а нерухоме майно або основна його частина, у разі відсутності нерухомого майна – основна частина рухомого майна знаходиться на тимчасово окупованій території або на території проведення антитерористичної операції [3, с.34].

Отже, відкриття спадщини становить ключовий фактор для забезпечення спадкоємцями своїх прав. При відкритті спадщини з'ясовується, які суб'єкти одержують право на спадкування після смерті спадкодавця. Однак, відкриття спадщини характеризується двома важливими ознаками: часом і місцем відкриття спадщини. Право особи на успадкування виникає з моменту відкриття спадщини, тому що лише тоді ми можемо констатувати можливість вказати, що у певної особи з'явиться право стати спадкоємцем.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Муляр Н. О. Проблемні питання визначення місця відкриття спадщини. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 5. С. 34-38.
2. Про нотаріат: Закон України від 02.09.1993 р. № 3425-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.
3. Вовк Т. В. Із заявою про прийняття спадщини за місцем її відкриття на території областей, де проводиться АТО, можна звернутися до будь-якого нотаріуса. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 4. С. 44-48.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page20>.